

УДК 377:159

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/23.166295>**Олександр КАПІНУС,**
*orcid.org/0000-0002-5078-1402**кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри морально-психологічного забезпечення
діяльності військ
Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
(Львів, Україна) oskar@ukr.net*

ОФИЦЕР ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ СПЕЦИФІЧНОЇ ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті аналізується педагогічна проблема військово-професійної діяльності офіцера Збройних сил України як різновиду специфічної професійної діяльності особистості. Основним суб'єктом військово-професійної діяльності воєнної організації держави та Збройних сил України зокрема є офіцер, на якого у відповідності до визначених функціональних обов'язків покладаються завдання ефективного управління та керівництва військовими колективами, ухвалення виваженого та відповідного умовам виконання службово-бойових завдань рішення, прийняття на себе відповідальності за нього.

Особистість офіцера, його професійна суб'єктність і ставлення до військово-професійної діяльності є визначальною передумовою його успішності, що обумовлює роль офіцера як головного суб'єкта в системі такої винятково специфічної діяльності, як військова.

Враховуючи, що перед випускником вищого військового навчального закладу – офіцером Збройних сил України постає проблема адекватного реагування на особистість військовослужбовця на етапі формування його як професійного воїна, перед яким постає проблема прийняття на себе нової ролі – солдата, виняткова роль в процесі формування особистості молодого солдата належить офіцеру, який керує цим процесом. Особливістю професійної діяльності та особистості офіцера є його значимість для солдата.

Ключові слова: суб'єкт, діяльність, військово-професійна діяльність, специфічна діяльність, функції, офіцер, вищий військовий навчальний заклад.

Oleksandr KAPINUS,
*orcid.org/0000-0002-5078-1402**Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Moral and Psychological Support
the activities of the troops
of the Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy
(Lviv, Ukraine) oskar@ukr.net*

OFFICER OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE AS A SUBJECT SPECIAL MILITARY AND PROFESSIONAL ACTIVITIES

The article deals with the pedagogical problem of military-professional activity of the officer of the Armed Forces of Ukraine as a kind of specific professional activity of the individual. In particular, the main subject of military-professional activity of the military organization of the state and the Armed Forces of Ukraine is an officer, in accordance with the defined functional responsibilities, the tasks of effective management and management of military teams, the adoption of a balanced and appropriate conditions for the performance of military-combat tasks decision, assume responsibility for it.

Personality of an officer, his professional subjectivity and attitude to military-professional activity is a determining prerequisite for his success, which determines the role of an officer as the main subject in the system of such exclusively specific activity as a military one.

Taking into account that before the graduate of a higher military educational institution, an officer of the Armed Forces of Ukraine, there is a problem of an adequate response to the personality of a serviceman at the stage of forming him as a professional soldier, who faces the problem of accepting a new role as a soldier, the exclusive role in the formation of the personality of a young soldier belongs to an officer who manages this process. The peculiarity of the professional activity and personality of an officer is its significance for a soldier. Officer acts as a subject of psychological and pedagogical influence. The subject matter of the officer is multifaceted, since in relation to a soldier he performs various roles – “commander and chief”, “senior friend”, “authority”, “military professional”, “advisor and defender”, etc.

Thus, the list of its standard functions testifies to the versatility and diversity of the content of military-professional activity in parts and units of the Armed Forces of Ukraine. The foregoing determines the relevance of the study of the problem of an officer of the Armed Forces of Ukraine as a subject of specific military-professional activity.

Key words: *subject, activity, military-professional activity, specific activity, functions, officer, higher military educational institution.*

Постановка проблеми. Успішність офіцера Збройних сил України в умовах сьогодення, особливо з урахуванням залучення до виконання бойових завдань, визначається низкою умов, серед яких визначальними є патріотична позиція, мотивація та професіоналізм. Крім вищезазначеного, успішність залежить від сформованості у офіцера професійної суб'єктності, так як саме суб'єктність характеризує здатність офіцера до самореалізації та самоактуалізації як професіонала. Належний рівень сформованості професійної суб'єктності дозволяє офіцеру усвідомлювати свою включеність та унікальність в об'єктивній системі відносин як в професійній, так і суспільній сферах життєдіяльності.

Військово-професійна діяльність офіцера Збройних сил України є специфічною з огляду на педагогічні, психологічні, соціальні, моральні та інші аспекти, які пов'язані з необхідністю ухвалення самостійного, вираженого й обґрунтованого рішення як в умовах повсякденної життєдіяльності військових частин, так і під час виконання бойових завдань.

Іншим специфічним аспектом військово-професійної діяльності є необхідність забезпечення постійної готовності військовослужбовця до виконання завдань, які передбачають ризик втрати життя та здоров'я в інтересах держави, готовність до прояву насильства, дотримання чітко окресленої та максимально обумовленої керівними документами субординації у стосунках, безумовне виконання наказів командування та досягнення визначених цілей навіть ціною самопожертви.

З урахуванням особливостей, притаманних військово-професійній діяльності, підготовка військових фахівців потребує створення адекватних вимогам військової діяльності умов формування та розвитку військових професіоналів, в першу чергу офіцерського складу.

Особливості військово-професійної діяльності, широкий перелік функцій, притаманних професії, багатоплановість та різноманітність змісту військово-професійної діяльності в частинах та підрозділах Збройних сил України обумовлюють актуальність дослідження проблеми офіцера Збройних сил України як суб'єкта специфічної військово-професійної діяльності.

Аналіз досліджень. Значна кількість наукових досліджень присвячена питанню навчання

і виховання майбутніх офіцерів, формування їх суб'єктності. В першу чергу це праці педагогів і психологів (Ш. Амонашвілі, Ю. Бабанський, О. Барабанщиков, І. Бех, Г. Васянович, С. Гончаренко, М. Данилов, К. Дурай-Новакова, М. Д'яченко, А. Дьомін, Л. Занков, І. Зязюн, Л. Кандибович, Л. Карамушка, Н. Коломінський, Г. Костюк, В. Кремень, І. Лернер, В. Лутай, О. Молл, В. Моляко, М. Нецадим, Н. Ничкало, А. Петровський, О. Романовський, О. Савченко, С. Сисоєва, О. Сухомлинська, В. Ягупов, М. Ярмаченко).

Окремі психолого-педагогічні аспекти дослідження питання формування професійної суб'єктності офіцерів відображені у працях військових учених-педагогів (О. Барабанщиков, Б. Бадмаєв, В. Гурін, О. Давидов, С. Муцинов, Є. Коротков, В. Офіцеров, С. С'єдін). Значну увагу на організацію підготовки військових фахівців та їх професійній підготовці приділив у своїх працях В. Ягупов.

Отже, проаналізовані теоретичні джерела переконують нас у наявності тенденції до зростання інтересу щодо досліджень питання професійної підготовки військовослужбовців та майбутніх офіцерів зокрема. Поряд з тим, проведений аналіз дозволяє констатувати, що проблема формування їх професійної суб'єктності та становлення суб'єктом військово-професійної діяльності є недостатньо дослідженою. Зокрема, педагогічною наукою не осмислений феномен професійної суб'єктності офіцерів і суб'єкта військово-професійної діяльності, оскільки проблема формування і розвитку професійної суб'єктності щодо них не була предметом спеціального педагогічного дослідження. Необхідним вбачається з'ясування педагогічного аспекту феномену суб'єктності офіцерів Збройних сил України та їх становлення суб'єктами військово-професійної діяльності в процесі військово-професійної підготовки та військової діяльності.

Мета статті – теоретичне обґрунтування офіцера Збройних сил України як суб'єкта специфічної військово-професійної діяльності, оскільки вирішення зазначеного питання ще не має достатнього теоретичного та методичного обґрунтування в педагогічній науці.

Виклад основного матеріалу. Військово-професійна діяльність офіцера Збройних сил України

є специфічною з огляду на педагогічні, психологічні, соціальні, моральні та інші аспекти, які пов'язані з необхідністю ухвалення самостійного, вираженого та обґрунтованого рішення як в умовах повсякденної життєдіяльності військових частин, так і під час виконання бойових завдань.

Однак сформована система освіти майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах, педагогічні вимоги та ставлення до курсантів з боку професорсько-викладацького складу та командирів підрозділів не в повній мірі відповідає цілям підготовки офіцера як особливої професійної групи. Крім цього, формування суб'єктних якостей курсантів, які необхідні для успішного виконання ними поставлених завдань, розглядається як другорядне та не пріоритетне завдання. Це є визначальним з огляду на потребу оновлення змісту освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах з урахуванням вимог до військово-професійної діяльності офіцера та його особистості.

Вивчення питання формування офіцера як суб'єкта військово-професійної діяльності ускладнюється тим, що в сучасному науковому дискурсі практично відсутні напрацювання з проблеми її формування у вищому військовому навчальному закладі, що визначає необхідність і обґрунтованість дослідження особливостей формування офіцера як суб'єкта військово-професійної діяльності, оскільки курсант, на відміну від студента цивільного навчального закладу, знаходиться в якісно інших умовах, які визначаються сформованим специфічним середовищем та пов'язані із військово-професійною взаємодією як з керівництвом, науково-педагогічними працівниками, так і між курсантами.

Військово-професійна діяльність офіцера – це різновид професійної діяльності, зміст якої складає організаційний, контролюючий, координуючий, регулюючий та управлінський види діяльності. Крім того, специфіка виконання офіцером службово-бойових завдань передбачає усвідомлену, цілепокладальну, саморегульовану діяльність, що обумовлено потребою в аналітичному виокремленні та розв'язання різноманітних завдань підготовки та застосування військ, пошуку оптимальних за часом, місцем та засобами реалізації варіантів їх вирішення.

Ю. Сулімов, досліджуючи військово-професійну діяльність, розглядає її як систему, що складається з двох підсистем: військовослужбовця та професійного середовища, з яким він взаємодіє як суб'єкт військової діяльності. Елементами підсистеми «військовослужбовець» науковець визначає:

- індивідуально-психологічні якості (сенсорно-перцептивні, мнемічні, гностичні, характерологічні, темпераментальні та ін.);
 - військово-професійні знання, уміння, навички та досвід;
 - військово-професійна спрямованість (потреби, бажання, нахили, інтереси, мотиви, ціннісні орієнтації, переконання та ін.);
 - психічні стани: емоційні (настрій, тривожність, фрустрація та ін.), стан уваги (зосередженість), стан волі (зібраність, розгубленість) та ін.
- Підсистема «професійне середовище», на думку Ю. Сулімова, включає наступні елементи:
- предмет діяльності (ворог, агресор);
 - засоби діяльності (зброя, техніка, військово-професійна підготовленість та ін.);
 - завдання;
 - умови діяльності (Сулімов, 2014: 24).

З огляду на зазначене, об'єктивною умовою успішності офіцера є усвідомлення, визнання та реалізація себе як суб'єкта військово-професійної діяльності, який знаходиться на вищому для нього рівні активності, цілісності та автономності в професійній діяльності: «Найважливіша з усіх якостей людини – бути суб'єктом, тобто творцем своєї історії, свого життєвого шляху. Це означає ініціювати і здійснювати насамперед практичну діяльність, спілкування, поведінку, пізнання, споглядання та інші види специфічної людської активності, досягати необхідних результатів» – наголошував А. Брушлінський (Брушлінський, 1999: 112).

Основним проявом майбутнього офіцера як суб'єкта діяльності є його суб'єктна активність – інтегральний прояв його особистості як офіцера, стрижень професійної суб'єктності. Результат суб'єктної активності майбутнього офіцера визначається суб'єктними проявами, домінуючими з яких є свідомість і самосвідомість, рефлексія й саморефлексія, активність й ініціативність, саморегуляція і самодетермінація, автономність у військово-професійній діяльності, що обумовлена вирішенням оперативних завдань, самовиховання й самоосвіта, саморозвиток, самовдосконалення та самоактуалізація в ній.

Як зазначає О. Бойко, професія «офіцер» є однією із найскладніших професій людського суспільства, тому що вимагає від її суб'єкта здатності з високою ефективністю вирішувати професійні завдання в бойових (екстремальних, особливих) умовах, які пов'язані з ризиком для життя, обмеженим часом на прийняття рішення, високим рівнем відповідальності як за свої дії, так і за дії підлеглих (Бойко, 2014: 17).

Ми розділяємо думку О. Калініна (Калінін, 2007: 24) та В. Петрука (Петрук, 2006: 67), які визначають систему методичних і загальнодидактичних принципів, на яких базується педагогічний процес навчання майбутніх офіцерів. До них науковці відносять наступні принципи:

- системності та послідовності;
- інтеграції та диференціації;
- активізації навчально-пізнавальної діяльності;
- наочності;
- технологічності;
- професійної спрямованості.

Як зазначає А. Протасов, специфікою педагогічного процесу вищого військового навчального закладу є те, що одразу після його закінчення військовий фахівець повинен володіти професійною компетентністю, достатньою не лише для виконання посадових обов'язків, але й необхідною для забезпечення потреб оборони держави (Протасов, 2007: 12).

Аналіз вимог до організації військово-професійної діяльності офіцера дозволяє виокремити її основні функції, до яких ми відносимо наступні:

- організаторська, що пов'язана з організацією, контролем, координацією, регулюванням та управлінням військовою службовою діяльністю підпорядкованих військових частин та підрозділів;
- функція планування, яка визначає способи та методи вирішення службово-бойових завдань;
- службово-професійна, яка сприяє підвищенню рівня професіоналізму офіцерів та пов'язана із формуванням у них потрібних особистісних та професійних якостей, підвищеної відповідальності у вирішенні завдань, в першу чергу бойових.

Офіцер як суб'єкт військово-професійної діяльності – це інтегрально визначений спосіб самодетермінації, самоорганізації та саморегулювання ним власної суб'єктної поведінки, комунікації та професійної діяльності. Все це пов'язано з цілями, призначенням та особливостями військово-професійної діяльності офіцера як управління та організатора в частинах та підрозділах Збройних сил України, що являє собою особливий вид професійної діяльності, своєрідність якої проявляється має прояв у специфіці таких компонентів, як суспільно та особистісно орієнтовані цілі, принципи, форми, методи й засоби її здійснення, особлива значущість результатів військово-професійної діяльності для вирішення службово-бойових завдань.

Відносно курсанта – майбутнього офіцера категорію «суб'єкт» ми використовуємо у її значенні

як носія предметної та практичної активності, пізнання, здатного здійснювати зміни як в собі, так і в інших. Суб'єкт (майбутній офіцер) – це особистість, що самостверджується, самореалізується в навчально-виховному процесі вищого військового навчального закладу, має здатність до ефективної саморегуляції своєї діяльності та вчинків.

Суттєвими характеристиками курсанта як суб'єкта різних видів діяльності визначаємо наступні: формування особистісних та професійних якостей, внутрішню детерміновану активність, самостійність, результативність та ціленаправленість діяльності, що характеризуються постійною тенденцією до зростання.

Відповідно до Професійного стандарту офіцера тактичного рівня Збройних сил України (Професійний стандарт, 2016: 12) визначено сукупність вимог до офіцера тактичного рівня та його кваліфікації як військового фахівця, компетентностей, що формуються у ході освітньої діяльності вищого військового навчального закладу, та результати навчання, які базуються на профілі програми спеціалізації і описують те, що військовий професіонал повинен знати, розуміти та бути здатним виконувати після завершення програми підготовки.

Характеристики, зазначені у Професійному стандарті офіцера тактичного рівня Збройних сил України (Професійний стандарт, 2016: 17) визначають професію офіцера як:

- поліфункціональну – за кількістю покладених на офіцера різноманітних функціональних обов'язків;
- вербальну – за засобами впливу на особовий склад в умовах безпосереднього та опосередкованого зв'язку з ним;
- індивідуальну – за формою організації;
- самостійну – за способами діяльності без сторонньої допомоги (у межах виконання завдань);
- полікомунікативну – за обсягом службово-інформаційних зв'язків з періодично змінним колом осіб;
- розумову – за співвідношенням розумового і фізичного навантаження;
- творчу – таку, що в межах виконання завдань не піддається повною мірою алгоритмічному опису;
- динамічну – за змінними умовами професійної діяльності;
- стресогенну – за особливими умовами виконання службових обов'язків, що пов'язані з впливом стресогенних факторів середовища і діяльності;

– з підвищеною моральною відповідальністю за здоров'я і життя особового складу, збереження матеріальних цінностей.

З огляду на вищезазначені характеристики, сформовані загальні вимоги до офіцера. Випускник вищого військового навчального закладу тактичного рівня у відповідності до вимог Професійного стандарту офіцера тактичного рівня Збройних сил України (Професійний стандарт, 2016: 11) повинен мати належний рівень:

– знань як сформованості концептуальних знань, набутих у процесі навчання та професійної діяльності, включаючи певні знання сучасних досягнень, критичне осмислення основних теорій, принципів, методів і понять у навчанні та професійній діяльності;

– умінь як здатності до розв'язання складних непередбачуваних задач і проблем у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання, що передбачає збирання та інтерпретацію інформації (даних), вибір методів та інструментальних засобів, застосування інноваційних підходів;

– комунікації, як здатності донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду в галузі професійної діяльності, здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію;

– самостійності і відповідальності, як здатності до управління комплексними діями або проектами, відповідальності за результати своєї діяльності, за прийняття рішень у непередбачуваних умовах, відповідальності за професійний розвиток окремих осіб та/або груп осіб, здатності до подальшого навчання з високим рівнем самостійності.

Крім того, визначено, що офіцер у мирний та воєнний час відповідає за: бойову готовність підрозділу та успішне виконання ним бойових завдань, бойову підготовку, виховання, військово-дисципліну, морально-психологічний стан особового складу, збереження і стан озброєння, боєприпасів, техніки та майна підрозділу, підтримання внутрішнього порядку у підрозділі та ін. (Професійний стандарт, 2016: 9).

На основі аналізу та узагальнення психолого-педагогічної літератури, а також досвіду підготовки курсантів у вищому військовому навчальному закладі необхідним вбачається виокремлення сутнісних характеристик майбутніх офіцерів як суб'єктів військово-професійної діяльності, якими є активність, продуктивність, цілісність у військово-професійній діяльності, усвідомлення та сприйняття не тільки своєї про-

фесійної суб'єктності, а насамперед суб'єктності інших – офіцерів, сержантів та солдат, інтегральність і системність проявів суб'єктних властивостей і якостей офіцерів у військово-професійній діяльності.

Сферою військово-професійної діяльності офіцера є військові підрозділи та військові частини, які складають основу воєнної організації держави, установи, організації та вищі військові навчальні заклади Міністерства оборони України та Збройних сил України, а об'єктом – навчально-виховний процес підготовки до виконання службово-бойових завдань та безпосереднє їх виконання, основними суб'єктами якого є офіцери, сержанти та солдати.

Предметом військово-професійної діяльності офіцера є різнопланові навчально-виховні заходи підготовки до виконання службово-бойових завдань та їх виконання, специфіка яких відображається в змісті їх діяльності.

Зміст військово-професійної діяльності офіцера, як показує аналіз вимог керівних документів щодо її організації та власний службовий досвід, охоплює різноманітні службово-бойові ситуації:

– зустріч та знайомство з офіцерським колективом частини та підрозділу, ідентифікація себе з офіцерським колективом, налагодження ефективної комунікації;

– усвідомлення цілей і завдань військової частини та підрозділу, специфіки їх виконання, аналіз набутого досвіду підготовки та застосування частини та підрозділу;

– представлення підпорядкованому особовому складу, визначення цілей діяльності та вимог до її реалізації;

– вивчення та діагностування морально-ділових і професійних якостей підпорядкованого складу, морально-психологічного стану підрозділу та кожного військовослужбовця зокрема;

– визначення особистісного потенціалу військовослужбовців, їх готовності до виконання службово-бойових завдань;

– вироблення власного управлінського стилю військово-професійної діяльності відповідно до умов виконання завдань та його особливостей;

– формування і розвиток у солдатів і сержантів, а в перспективі й підпорядкованих офіцерів професійних навичок і вмінь, мотивації до службово-бойової діяльності та становлення її суб'єктом, виховання якостей захисника Батьківщини;

– налагодження ефективного процесу підготовки підрозділу до виконання службово-бойових завдань;

– набуття досвіду ухвалення виважених управлінських рішень в умовах підготовки до застосування та безпосередньо під час участі в бойових діях;

– вироблення механізму оперативного опанування професійними знаннями та вміннями при виконанні обов'язків вищого щабля управління та призначення на вищі посади;

– рефлексія професійної діяльності як офіцера, самоаналіз та оперативне реагування на об'єктивні потреби військової діяльності;

– професійний розвиток як офіцера, вироблення та реалізація особистого плану професійного зростання .

Нормативні вимоги до знань, умінь та здатності до їх реалізації майбутніми офіцерами після закінчення вищого військового навчального закладу максимально конкретизують цілі військово-професійної підготовки курсантів, проте не в повній мірі відображають актуальні потреби до офіцера Збройних сил України як військового професіонала. Аналіз виконання офіцерським складом службово-бойових завдань під час Операції об'єднаних сил вказує на нагальну потребу розширення спектру їх компетентностей, пошуку підходів до формування у курсантів якостей, що забезпечать можливість адекватного реагування на ситуації з нормативно невизначеністю, усвідомленого прояву ініціативи, прийняття на себе повної відповідальності за ухвалені управлінські рішення.

Пошук шляхів вирішення вищезазначеного в умовах нормативно визначеної системи формування професійної компетентності видається не в повній мірі достатнім через обмеженість розвитку особистості офіцера чітко окресленим колом завдань, що вирішуються в процесі конкретного виду діяльності, в тому числі й військово-професійної. У той же час в професійній діяльності офіцера має місце тенденція до зростання питомої ваги та кількості ситуацій, що вимагають переходу від рольових відносин, обумовлених колом завдань та рамками сформованих компетентностей, до особистісно-сміслових.

В зазначених ситуаціях проявляється професійна суб'єктність офіцера - якість, що визначає його тенденцію і здатність до ініціювання

та регулювання професійної активності відповідно до внутрішніх критеріїв ефективності та доцільності.

Висновки. Притаманні вищому військовому навчальному закладу особливості мають визначальний вплив на організацію військово-професійної підготовки майбутнього офіцера, суб'єктами якої є професорсько-викладацький та адміністративний (командний) склад, навчальні підрозділи курсантів та окремі курсанти, які, перебуваючи в створених ситуаціях військово-професійної діяльності, отримують та переймають моделі поведінки в рамках соціально-професійної спільноти, формують свою індивідуальну систему ціннісних орієнтацій як майбутні офіцери.

Офіцер як суб'єкт військово-професійної діяльності – це інтегрально визначений спосіб самодефініції, самоорганізації та саморегулювання ним власної суб'єктної поведінки, комунікації та професійної діяльності. Все це пов'язано з цілями, призначенням та особливостями військово-професійної діяльності офіцера як управлінця та організатора в частинах та підрозділах Збройних сил України, що є особливим видом професійної діяльності, своєрідність якої має прояв у специфіці таких компонентів, як суспільно та особистісно орієнтовані цілі, принципи, форми, методи й засоби її здійснення, особлива значущість результатів військово-професійної діяльності для вирішення службово-бойових завдань.

Застосування притаманної вищому військовому навчальному закладу освітньої системи в процесі формування і розвитку професійної суб'єктності майбутнього офіцера дозволяє орієнтуватися не тільки на об'єктивні зміни вимог до рівня військового фахівця, але й на індивідуальні особливості курсантів. Вплив окремих компонентів в наявній системі підготовки може змінюватися при різних обставинах, що дозволяє забезпечити гнучкість реагування та оперативність внесення обумовлених викликам змін.

Перспективним напрямом подальших досліджень вбачається обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування професійної суб'єктності майбутніх офіцерів в процесі професійної підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко О. В. Теоретико-методичні проблеми формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України : монографія. Львів : АСВ, 2014. 543 с.
2. Брушлинский А. В. Психология субъекта. Москва, 1999. 314 с.
3. Военная профессионалогия : учебник / под общ. ред. А. Г. Караяни, Ю. Г. Сулимова. Москва : Военный университет, 2004. 276 с.
4. Калінін О. О. Формування характеру курсантів у педагогічному процесі вищого військового навчального закладу : навчальний посібник / заг. ред. Л. А. Снігур. Одеса, 2007. 164 с.

5. Петрук В. А. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення фундаментальних дисциплін : монографія. Вінниця, 2006. 292 с.
6. Протасов А. Н. Управление формированием профессиональной компетентности будущих офицеров : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Саратов, 2007. 24 с.
7. Професійний стандарт офіцера тактичного рівня Збройних Сил України – фахівця військового управління. Київ, 2016, 51 с.

REFERENCES

1. Boiko O. V. Teoretyko-metodychni problemy formuvannia liderskoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv Zbroinykh Syl Ukrainy : monohrafiia. Lviv : ASV, 2014. 543 s.
2. Brushlynskyi A. V. Psykholohyia subekta. Moskva, 1999. 314 s. [in Russian].
3. Voennaia professyolohyia : uchebnyk / pod obshchei red. A. N. Karaiany, Yu. H. Sulymova. Moskva : Voennyi unyversytet, 2004. 276 s. [in Russian].
4. Kalinin O. O. Formuvannia kharakteru kursantiv u pedahohichnomu protsesi vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu : navch. posibnyk / zah. red. L. A. Snihur. Odesa, 2007. 164 s.
5. Petruk V. A. Teoretyko-metodychni zasady formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv tekhnichnykh spetsialnostei u protsesi vyvchennia fundamentalnykh dystsyplin : monohrafiia. Vinnytsia, 2006. 292 s.
6. Protasov A. N. Upravlenye formirovaniem professyonalnoi kompetentnosti budushchykh ofytserov : avtoref. dys. ... kandydata ped. nauk: 13.00.08. Saratov, 2007. 24 s. [in Russian].
7. Profesiinyi standart ofitsera taktychnoho rivnia Zbroinykh Syl Ukrainy – fakhivtsia viiskovoho upravlinnia. Kyiv, 2016. 51 s.